

جغرافیای شهری

دیوید اچ. کاپلان، جیمز ا. ویلر و استیون آر. هالووی

ترجمه

دکتر حسین حاتمی نژاد

عبدالمطلب بروتانیا

تهران

۱۳۹۱

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: کایلان، دیوید اچ.، ۱۹۶۰-م.

عنوان و نام پدید آور: جغرافیای شهری / دیوید اچ. کاپلان، جیمز ا. ویلر و استیون آر. هالروی؛

[نقشہ کش توماس دبلیو. ہادلر]؛ ترجمہ حسین حاتمى نژاد، عبدالمطلب برات نیا۔

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز

تحقيق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاہری: یازده، ۵۰۰ ص.: مصور، جدول.

فروست: «سمت»؛ ۱۶۳۲. جغرافیا؛ ۹۳.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۸۱۴-۶ ۹۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

Urban Geography, 2004.

یادداشت: عنوان اصلی:

موضوع: جغرافیای شهری

موضوع: جغرافیای انسانی

موضوع: زندگی شهری

شناسه افزوده: ویلر، جیمز او، Wheeler, James O.

شناسه افزوده: هالووی، استیون آر.، Holloway, Steven R.

شناسه افزوده: هادلر، توماس دیوید، ۱۹۴۴ - م.، Hodler, T. W.

شناسه افزودن: حاتمی نژاد، حسین، ۱۳۳۵-، مترجم.

شناسه افزودہ: برات نیا، عبدالمطلب، ۱۳۶۸۔، مترجم۔

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه

علوم انسانی،

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۷ ج ۲ ک ۱۲۵/۱ GF

رده‌بندی دیویری: ۳۰۷/۷۶

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۴۵۲۱۲

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

Urban Geography; David H. Kaplan, James O. Wheeler, Steven R. Holloway, Thomas W. Hodler. Cartographer. (Hoboken, NJ): Wiley, 2004.

جغرافیای شهری

ترجمہ دکتر حسین حاتم، نژاد (عضو ہیئت علمی دانشگاه تهران) و عبدالمطلب برات نیا

ویراستار: ناهیده کاظم زاده گنجی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۱

تعداد: ۱۰۰۰

حروفِ جِسم و لیتو گرافم : «سمت»

جاب و صحافى؛ سازمان جاب و انتشارات وابسته به اوقاف و امور خيريه

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال. در این نوبت جاب قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل

توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، نرگس راه جلال آل احمد، غرب بار بادگار امام (ره)،

رویه روی بوم گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن: ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم پردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادات و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند. کتاب حاضر برای دانشجویان رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری در مقطع کارشناسی ارشد به عنوان منبع کمک درسی «جغرافیای شهری پیشرفته» به ارزش ۲ واحد ترجمه شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار مترجمان
۵	فصل اول: مقدمه‌ای بر رشته جغرافیای شهری
۶	مقدمه
۹	رشته جغرافیای شهری
۱۱	خاستگاه و روند تکاملی جغرافیای شهری
۱۲	رویکردهای چهارگانه ۱۹۷۰-۱۹۰۰
۱۲	رویکرد طبیعی
۱۴	رویکرد انسان-محیط
۱۶	رویکرد ناحیه‌ای
۱۷	رویکرد فضایی
۲۲	نقد تحلیل فضایی در جغرافیای شهری
۲۹	علم اطلاعات جغرافیایی و جغرافیای شهری
۳۱	قالب ۱-۱
۳۵	گرایشهای عمده در جغرافیای شهری
۳۵	شهرنشینی و شهرهای جهانی
۳۹	جغرافیای شهری فمینیستی
۴۰	جغرافیای فرهنگی شهری
۴۲	جغرافیای تاریخی شهری
۴۳	تحلیل مکانی در جغرافیای شهری
۴۶	خلاصه
۴۷	برای مطالعه بیشتر

۴۹	فصل دوم: جهانی سازی و نظام شهری
۵۱	شهرهای جهانی
۵۲	سلسله مراتب شهرهای جهانی
۵۹	تغییر عملکردهای شهرهای جهانی
۶۲	سرمایه داری، قدرت و شهرهای جهانی
۶۴	نمونه هایی از جهانی سازی شهر جهانی
۶۸	قالب ۲-۱
۷۴	ارتباطات بین شهرهای جهانی
۷۹	گردشگری در شهر جهانی
۸۰	نیویورک و لوس آنجلس به عنوان شهرهای گردشگری
۸۲	تأثیر حادثه ۹/۱۱ [یازدهم سپتامبر]
۸۴	شرکتهای چندملیتی
۸۶	شرکتهای چندملیتی ایالات متحده
۹۵	بانکداری جهانی
۹۹	خلاصه
۱۰۰	برای مطالعه بیشتر
۱۰۲	فصل سوم: ارتباطات راه دور و شهر
۱۰۴	قالب ۳-۱
۱۰۶	تاریخچه کار با رایانه و توسعه و گسترش اینترنت
۱۱۰	قالب ۳-۲
۱۱۳	رایانه های بزرگ
۱۱۴	رایانه های کوچک تا شخصی
۱۱۵	ارتباطات راه دور: پراکندگی یا تمرکز
۱۱۶	ارتباطات راه دور و پراکندگی جغرافیایی
۱۱۷	ارتباطات راه دور و تمرکز جغرافیایی
۱۲۳	شبکه ملی و جهانی فیبر نوری
۱۲۴	کابلهای فیبر نوری
۱۳۰	جریانهای اطلاعات شبانه

۱۳۶	ارتباطات راه دور و جامعه شهری
۱۳۸	ارتباطات راه دور و دگرگونی فضای شهری
۱۴۱	ارتباطات راه دور و بازارهای مالی
۱۴۲	ارتباطات راه دور و دفاتر اقتصادی
۱۴۳	مکانهای خدمات حرفه‌ای و تجاری درون منطقه‌ای مادرشهری
۱۴۵	حلقه‌های تیر نوری درون منطقه‌ای مادرشهری
۱۴۸	ارتباطات راه دور بی سیم
۱۵۰	قاب ۳-۳
۱۵۲	خودرو همچون تأمین کننده اینترنت بی سیم
۱۵۴	خلاصه
۱۵۵	برای مطالعه بیشتر
۱۵۶	فصل چهارم: بازارهای مسکن شهری: پراکنده رویی (۱۹۹۹)، پژوهش و نوزایش
۱۵۷	مبانی مسکن و بازارهای مسکن
۱۵۸	انواع تصرف مسکن
۱۵۹	مسکن همچون کالا
۱۶۱	قاب ۴-۱
۱۶۲	قاب ۴-۲
۱۶۶	جغرافیای بازار مسکن
۱۷۳	واقعیت‌های بازار مسکن: مباحث موجود درباره دسترسی برابر به مسکن
۱۷۴	دلالتان معاملات ملکی و دسترسی متفاوت
۱۷۸	تبعیض در وام
۱۸۱	تأثیرات تجمعی تبعیض در بازار مسکن
۱۸۲	واقعیت‌های بازار مسکن: گرفتاری دولت
۱۸۴	قاب ۴-۳
۱۸۶	امنیت مالکیت مسکن از طریق ضمانت‌نامه‌های وام
۱۸۸	نظام جدید مالی مسکن: بازار ثانویه وام مسکن
۱۹۱	پراکنده رویی و حومه‌ای شدن مسکن

۱۹۲	قالب ۴-۴
۱۹۵	سوابق و شرایط پیشین پراکنده‌رویی حومه‌ای بعد از جنگ جهانی دوم
۲۰۱	پراکنده‌رویی بعد از جنگ
۲۰۸	«پژمردگی» و سرنوشت مسکن در قسمت درونی شهر
۲۰۹	پژمردگی و فشارهای بازسازی فزاینده
۲۱۱	پویایی مسکن در فرایند نوسازی و بازسازی
۲۱۹	احیای محله اعیان‌سازی
۲۲۱	خلاصه
۲۲۲	برای مطالعه بیشتر
۲۲۴	فصل پنجم: جداسازی نژاد و فقر شهری
۲۲۷	الگوهای معاصر جداسازی مسکونی نژادی
۲۲۸	ارقام سرشماری سال ۲۰۰۰
۲۲۹	قالب ۵-۱
۲۳۸	تغییر جدید
۲۴۰	جداسازی فوق‌العاده
۲۴۴	چه عواملی موجب جداسازی می‌شود؟
۲۴۶	نژاد و گتوهای امریکای شمالی
۲۴۷	«اولین» گتوی امریکای شمالی
۲۵۲	گتوهای نهاده شده پس از جنگ
۲۶۰	تحولات اقتصادی و گتوهای مطرود
۲۶۱	قالب ۵-۲
۲۶۹	فقر و شهر
۲۶۹	شهرها به مثابه جایگاه فقر
۲۷۰	تمرکز فضایی فقر شهری
۲۷۴	پیامدهای فقر متمرکز: بحث تأثیرات محله‌ای
۲۸۱	مستندات و بحثها
۲۸۷	پاسخگویی به فقر شهری
۲۸۸	جنگ علیه فقر

۲۹۰	کاهش هزینه‌ها
۲۹۵	خلاصه
۲۹۶	برای مطالعه بیشتر
۲۹۹	فصل ششم: مهاجرت، قومیت و شهرنشینی
۳۰۲	عصر مهاجرت [درون کوچی] و شهرنشینی در ایالات متحده
۳۰۴	تازه‌واردان کانادایی
۳۰۶	قالب ۶-۱
۳۱۴	مهاجران جدید اروپایی
۳۱۷	قالب ۶-۲
۳۲۶	تنوع قومی
۳۲۷	قالب ۶-۳
۳۳۶	مهاجرت امریکایی‌های لاتینی و تأثیر آن در شهرها
۳۳۹	مکزیک‌ها
۳۴۲	کوبایی‌ها
۳۴۴	قالب ۶-۴
۳۵۰	پورتوریکویی‌ها
۳۵۲	تأثیرات لاتینی‌ها در شهرها
۳۵۴	مهاجران جدید آسیایی
۳۵۷	گرایش شهری و برخی مدل‌های جداسازی آسیایی‌ها
۳۶۱	هندی‌های آسیایی
۳۶۳	هندوچینی‌ها
۳۶۷	کره‌ای‌ها
۳۷۱	تأثیرات آسیایی
۳۷۲	خلاصه
۳۷۳	برای مطالعه بیشتر
۳۷۵	فصل هفتم: حکمروایی منطقه مادرشهری و تقسیمات سیاسی
۳۷۷	حکمروایی شهری و توسعه خدمات

۳۷۸	گسترش خدمات شهری
۳۸۳	قاب ۷-۱
۳۸۷	تأمین بودجه شهر
۳۹۲	چه کسی بر شهر حکم می‌راند؟
۳۹۳	مراحل حکمروایی شهری
۳۹۹	قدرت در شهر
۴۰۳	تقسیمات جدید در مادرشهر
۴۰۵	تقسیمات فزاینده
۴۰۹	وجه بیت تقسیمات مادرشهری
۴۱۲	ناهمگونیهای مالی
۴۱۷	قاب ۷-۲
۴۲۱	مقابله با مادرشهر تقسیم‌ندی شده
۴۲۱	الحاقات [در تقسیمات سیاسی]
۴۲۸	دولت مادرشهری
۴۲۹	قاب ۷-۳
۴۳۳	خلاصه
۴۳۴	برای مطالعه بیشتر
۴۳۶	فصل هشتم: شهرها در جهان توسعه یافته
۴۳۷	شهرهای اروپای غربی
۴۳۸	شهرنشینی و سیستم شهر اروپایی
۴۵۱	قاب ۸-۱
۴۵۹	قاب ۸-۲
۴۶۹	جنبه‌های تغییر
۴۷۷	قاب ۸-۳
۴۷۹	شهرهای اروپای شرقی در دوره پس از کمونیسم
۴۸۱	توسعه شهری کمونیستی
۴۸۵	توسعه پساکمونیستی

۴۸۵

قاب ۸-۴

۴۸۹

وضعیت شهرها در ژاپن

۴۹۲

ساختار شهرهای ژاپن

۴۹۵

تغییرات در شهرهای ژاپن

۴۹۷

خلاصه

۴۹۸

برای مطالعه بیشتر

www.ketab.ir

پیشگفتار مترجمان

قرن بیست و یکم دوره شهری شدن سیاره زمین است. هم اکنون بیش از نیمی از جمعیت جهان در سکونتگاههای شهری زندگی می کنند. شهرها کانون تصمیم گیریهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به شمار می روند و تجلی گاه نظامهای ارزشی، آرمانها، تمایلات و تمنیات میلیاردها نفر می باشند. اگرچه شهرها مکان اعتلای علم و فرهنگ محسوب می شوند، از نظر آسیب شناسی شهری ممکن است کارکردهای ضد ارزشی داشته باشند و مکان سقوط مقام انسانیت و فضای افول معنویت نیز به شمار آیند. بنابراین مطالعه شهرها به سبب اهمیتی که در شیوه معیشت و ساختاریابی روابط و مناسبات اقتصادی- اجتماعی دارند، ضروری به نظر می رسد.

دومین دهه قرن بیست و یکم را در حالی نظاره گریم که استیلای شهرها روند تحول فکری، ارزشها، باورها، امیدها، بیمها، حیات ذهنی و جریان دیالکتیکی فرهنگها را سمت و سو می بخشد و به گونه ای بحث «حبر محیط شهری» را مطرح می سازد. هر چند نقش عاملیت انسان در خلق فضاهای مصنوع و در ساماندهی فضای زندگی، بر کسی پوشیده نیست، روند شهرنشینی، نظام شهرسازی و الگوی مسکن گزینی انسان در فضاهای شهری متأثر از نظامهای اقتصادی، شیوه تولید و سیاستهای جهانی است. به گونه ای که شهرهای دو گانه امروزی محصول اجتماع نابرابر و حاصل تضاد درونی نظام اقتصاد سرمایه داری است.

جهانی شدن اقتصاد و انباشت سرمایه همراه با اطلاعاتی شدن روندهای تولید، توزیع و مصرف و شیوه های نوین مدیریت اقتصادی- فضایی به گونه ای عمیق ساختار فیزیکی شهرها و دیگر سکونتگاههای بشری را دگرگون ساخته است و منطق «هزینه- فایده» عامل اصلی تخریب محیط زیست و عدم تعادل اکولوژیک

به شمار می‌رود، شهرهای امروزی تبدیل به کاکاتوپیا (cacatopia) یا زشت‌آبادهایی شده‌اند که محصول حرص و ولع بشرند. انسان امروزی در جستجوی آرمان‌شهرهای بوم‌شناختی (ecotopia) است تا دوباره با طبیعت آشتی کند و آرامش، آسایش، سلامتی تن و روان را بازیابد. نگرشها و رویکردهای فرانوگرایی به شهر نمونه‌ای است از لزوم بازنگری بشر به فضای زیستی‌اش.

جغرافیای شهری به عنوان شاخه‌ای از جغرافیای انسانی قلمرو مطالعات خود را بر روی مکان‌گزینی و آرایش مکانی سکونتگاههای شهری متمرکز می‌سازد و در پی آن است که پراکنش مکانهای شهری و اختلافات و تشابهات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی آنها را توصیف، تحلیل و تبیین کند. بررسی ساخت و بافت شهرها و شناخت الگوهای مختلف کاربری اراضی شهری و اکولوژی اجتماعی شهر، مطالعه حوزه نفوذ شهر و تحقیق درباره مشکلات و معضلات شهری (آلودگی زیست‌محیطی، ترافیک، گرای مسکن و...) و نهایتاً آسیب‌شناسی شهری از دیگر وظایف جغرافیای شهری است.

کتاب حاضر، تألیف دیوید کاپلان، جیمز ویلر و استیون هالووی، استادان برجسته جغرافیای شهری ایالات متحده در سال ۲۰۰۴ (۱۳۸۳ خورشیدی) منتشر شده است و مشتمل بر شانزده فصل است. موضوعات مورد بحث در این مجموعه سرفصل دروس مبانی جغرافیای شهری دوره کارشناسی و جغرافیای شهری پیشرفته دوره کارشناسی ارشد، هر کدام به ارزش ۲ واحد نظری، را پوشش می‌دهد. بر اساس مصوبه جلسه مشترک مترجمان با مسئولان و کارشناسان محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهی (سمت) هشت فصل (فصلهای ۱، ۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۴)، جهت ترجمه جلد نخست در نظر گرفته شد. عنوان فصلهای شانزده گانه این کتاب عبارت است از:

۱. فصل اول: مقدمه‌ای بر رشته جغرافیای شهری؛
۲. فصل دوم: خاستگاه و سیر تکوین شهرها؛
۳. فصل سوم: سامانه‌های مادر شهری: تحول نظام شهری امریکا؛
۴. فصل چهارم: جهانی‌شدن و نظام شهری؛

۵. فصل پنجم: ارتباطات از راه دور و شهر؛
 ۶. فصل ششم: منظر اقتصادی شهر: کاربری زمین شهری: بخش مرکزی تجارت و حومه‌های در حال رشد؛
 ۷. فصل هفتم: منظر تولید و شهر؛
 ۸. فصل هشتم: منظر اجتماعی شهر: مدل‌های ساخت شهری؛
 ۹. فصل نهم: بازار مسکن شهری: توسعه پراکنده و نامنظم، مناطق فرسوده و نوسازی؛
 ۱۰. فصل دهم: جداسازی، نژاد و فقر شهری؛
 ۱۱. فصل یازدهم: مهاجرت (درون کوچی)، قومیت و شهرگرایی؛
 ۱۲. فصل دوازدهم: دورنمای سیاسی شهر: حکمرانی منطقه مادرشهری و تقسیمات سیاسی آن؛
 ۱۳. فصل سیزدهم: برنامه‌ریزی شهر بهتر؛
 ۱۴. فصل چهاردهم: شهرهای جهان: شهرهای جهان پیشرفته؛
 ۱۵. فصل پانزدهم: شهرهای جهان توسعه‌یافته؛
 ۱۶. فصل شانزدهم: تفاوت‌های ناحیه‌ای در شکل و ساختار شهری.
- در ترجمه حاضر مساعدت استاد عالی قدر جناب آقای دکتر مرقاتی، قائم مقام محترم «سمت»، جناب آقای دکتر هاجری، معاون محترم پژوهشی، خانم دکتر پروانه شاه‌حسینی، عضو محترم هیئت علمی گروه جغرافیا و خانم معیری، کارشناس سازمان، موجب امتنان است. همچنین خانمها ناهیده کاظم‌زاده گنجی و ایرایش نطیقی زبانی/نگارشی و مژگان امیری پریان و ایرایش فنی و بازخوانی ترجمه حاضر را به عهده داشته‌اند که از ایشان تشکر می‌شود. خانمها منصوره بهرامی و لیلا حامد فارمدی نیز در ترجمه حاضر همکاری داشته‌اند که از آنان تشکر و قدردانی می‌شود. متن اصلی کتاب جغرافیای شهری را آقای دکتر سهیل صبری در اختیار مترجمان قرار دادند و مشوق ما بودند که به این وسیله از ایشان قدردانی می‌شود.

دکتر حسین حاتمی‌نژاد

عبدالمطلب برات‌نیا